

Український інститут національної пам'яті
ІНФОРМАЦІЙНІ МАТЕРІАЛИ
до Дня захисників і захисниць України–2024

Вступ

Ключові повідомлення

Історична довідка

Тематичні ресурси та матеріали Інституту

Вступ

1 жовтня в Україні відзначатиметься День захисників і захисниць. Це свято запроваджено 2014 року на вшанування мужності та героїзму захисників і захисниць незалежності та територіальної цілісності України, військових традицій і звичаїв Українського народу, сприяння подальшому зміцненню патріотичного духу у суспільстві.

В Українській традиції це свято пов'язане з Днем Покрови Пресвятої Богородиці. Тому, у 2023 році День захисників і захисниць перенесено з 14 на 1 жовтня в зв'язку з переходом Православної церкви України та Української греко-католицької церкви на Новоюліанський стиль календаря.

Ідея заступництва Божої Матері – захисниці від ворогів – має глибоке коріння. Пресвяту Богородицю дуже шанували козаки, а Покрова для них була одним із найвеличніших свят, за що й отримала другу назву – Козацька Покрова. Козацькі традиції бережуть і розвивають сучасні захисники і захисниці України.

Український інститут національної пам'яті підготував тематичні інформаційні матеріали до Дня захисників і захисниць.

Ключові повідомлення

День захисників і захисниць – передусім свято тих, завдяки кому ми зберігаємо незалежність, маємо змогу жити повсякденним життям – працювати, творити, відпочивати, виховувати дітей.

У цей день ми вшануємо сучасних захисників і захисниць України та українських героїв різних епох. Сучасні воїни примножують і розвивають тисячолітні українські військові традиції. Дякуємо всім, хто боронить нашу незалежність і маємо згадати кожного, хто віддав життя за Україну.

Це свято – ще одна можливість подякувати Силам оборони України. Наша подяка – не щось абстрактне і безособове, адже в кожного з нас є рідні, друзі, колеги, котрі стоять на захисті нашої країни і свободи.

Ми маємо забезпечувати нашій армії міцний тил – кожен у свій спосіб, але з максимальною самовіддачею, так, щоб це посилювало наших оборонців і наближало

перемогу. Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
№ 2548/8.1-06-24 від 24.09.2024
Сертифікат 3FAA9288358EC003040000009C702D001CC3CA00
Підписувач Дробович Антон Едуардович
Дійсний з 25.12.2023 11:20:51 по 25.12.2025 11:20:51

Українська армія береже імена героїв минулих епох – від воїнів-русичів і козаків до січових стрільців, вояків армії УНР, УПА та воїнів армії антигітлерівської коаліції під час Другої світової війни. Тяглисть поколінь знайшла відображення і в елементах одностроїв – головний убір “мазепинка”, нарукавний тризуб. Гасло “Слава Україні! – Героям слава!” стало офіційним вітанням українського війська.

Війна формує та гартує українську націю. Звитягою, винахідливістю та самовідданістю нинішні захисники і захисниці завоювали найвищий рівень довіри в українців. Цим ми викликаємо повагу і в світі. Віримо, що нинішні захисники та захисниці здобудуть перемогу.

Історична довідка

1 жовтня українці відзначають свято Покрови Пресвятої Богородиці. Ідея заступництва Божої Матері – захисниці від ворогів – має глибоке коріння із часів Русі і запровадження християнства у 988 році. Князь Ярослав Мудрий збудував у Києві церкву на Золотих Воротах як вияв вдячності Богові і Пресвятій Богородиці.

Свято Покрови Пресвятої Богородиці було одним з найголовніших свят козаків, за що воно отримало другу назву – Козацька Покрова. Саме на свято Покрови козаки проводили ради, на яких вибирали нового гетьмана або членів старшини.

Тоді ж виник новий тип ікони – “Козацька Покрова”, де під омофором Богородиці зображуються українські ієрархи, гетьмани і козаки. Також вшанування козаками Покрови позначилось і на топоніміці території їхнього проживання – сьогодні багато сіл в Україні носять назви “Покровка”, “Покровське”, “Новопокровка”.

У добу Української революції 1917–1921 років відроджувалися традиції військово-козацької спільноти. Вони стали основою для розбудови збройних сил УНР, Української Держави та ЗУНР. Передусім це простежується в найменуваннях військових формацій. Першим таким підрозділом став Український козацький полк імені Богдана Хмельницького, створений у травні 1917 року. Згодом виникли формування, названі на честь видатних козацьких командирів – Петра Дорошенка, Максима Залізняка, Костя Гордієнка, Івана Мазепи. Козацький “відбиток” є й у таких назвах: Січові стрільці, Запорізька група, Сердюцька дивізія, Запорізька Січ, гайдамацькі полки та вільне козацтво.

Козацькі військові традиції в добу Української революції прослідковуються також у військовій символіці (стяги, відзнаки), назвах військової техніки (панцерні потяги “Хортиця”, “Запорожець”, “Полуботок” та інші), назвах кораблів (крейсер “Гетьман Іван Мазепа”, канонерський човен “Запорожець”). Окремо слід згадати військову термінологію, якою послуговувалися для позначення рангів, посад і військово-структурних елементів: козак, ройовий, чотар, бунчужний, півсотенний, сотник, курінний, осавул, полковник, отаман бригади, отаман дивізії, отаман корпусу.

☐ Це відображалось в одностроях і зовнішньому вигляді вояків українських військових

Сертифікат 3FAA9288358EC003040000009C702D001CC3CA00
Підписувач Дробович Антон Едуардович
Дійсний з 25.12.2023 11:20:51 по 25.12.2025 11:20:51

формацій тих часів. Кашкет-“мазепинка”, чорні шапки з кольоровими шликами, черкески й інші елементи старовинного українського військового одягу. Часто бійці за зразком козаків голили голови, залишаючи лише оселедець.

У Другій світовій війні українці боролись із нацизмом в лавах Червоної, Української повстанської та в арміях Об'єднаних Націй. Уродженці різних куточків України й українці світу, котрі були в регулярних арміях або ставали партизанами, служили у допоміжних формуваннях чи на передовій, пройшли усю війну чи загинули в боротьбі, пліч-о-пліч із іншими народами боролися проти нацизму. Вояки Української повстанської армії брали до рук зброю, аби захистити українців від обох тоталітарних режимів – нацистського та комуністичного. Боролися за відновлення української державності, наслідували козацькі військові традиції. Символічний день її створення – 14 жовтня 1942 року, що тоді припадало на Покрову Пресвятої Богородиці. Боротьба УПА була продовженням українського визвольного руху періоду Української революції 1917–1921 років, підпільно-бойової Української військової організації та Організації українських націоналістів у 1920–1930-х роках.

Сьогодні наше військо стало однією з найбоєздатніших армій Європи, маючи за плечима 10 років бойового досвіду. Вже під час російсько-української війни Україна реформувала і модернізувала Збройні сили за найновішими стандартами, а також відновила питома українські мілітарні традиції, посилила ідеологічну складову патріотичного виховання особового складу.

У боях із підрозділами російської регулярної армії наша армія професіоналізувалася і стала однією із найважливіших інституцій країни. Збройним силам сьогодні найбільше довіряє українське суспільство.

Сучасні збройні сили отримали у спадок від попередніх поколінь головний убір, знаки розрізнення та гасло.

“Мазепинка” – головний убір із переднім клиноподібним розрізом, частина українського військового вбрання. Вона стилізовано наслідує вигляд козацьких головних уборів другої половини XVII століття, коли гетьманував Іван Мазепа. Саме так їх зображували на тогочасних портретах. “Мазепинки” почали носити Українські січові стрільці під час Першої світової війни. Згодом цей головний убір набув поширення в інших українських формаціях – Галицькій Армії, Карпатській Січі та УПА. Від 2017 року “мазепинка” є офіційним головним убором Збройних сил України.

Нарукавний тризуб – знак розрізнення, що носили на рукавах одностроїв вояки Армії УНР і сам Головний отаман Симон Петлюра. “Тризуб матерчатий, фарби по родах зброї, форми по малюнку”, – йшлося в наказі 30 липня 1919 року. Простий, без деталізації, тризуб легко було виготовити в умовах безперервних бойових дій та невеликого і нестабільного тилу Армії УНР. Продовжуючи петлюрівські традиції, сучасні захисники України носять тризуби на рукавах одностроїв.

“Слава Україні! – Героям слава!” – гасло Української повстанської армії. Нині воно є офіційним вітанням у Збройних силах України. “Слава Україні!” почали вітатися вояки кінного дивізіону 1-го Запорізького полку Армії УНР. На це відповідали: “Козакам слава!”. Звертання “Слава Україні! – Героям слава!” затвердив навесні 1941-го року II Великий збір ОУН під проводом Степана Бандери. 4 жовтня 2018 року Верховна Рада затвердила вітання “Слава Україні! – Героям слава!” як офіційне в Збройних силах та у Національній поліції.

Тематичні ресурси та матеріали Інституту

Інтерактивна карта повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Систематизує інформацію про перебіг російсько-української війни після повномасштабного вторгнення РФ в Україну та її наслідки в регіональному вимірі. Ресурс створений і наповнюється командою фахівців Української жіночої варти та Українського інституту національної пам’яті, доступний за [покликанням](#).

Методичні рекомендації для місцевих громад щодо пам’ятання учасників, жертв і подій російсько-української війни (<http://surl.li/fwuxbu>) – матеріали, розроблені Українським інститутом національної пам’яті, Національним музеєм Революції гідності, Національним музеєм історії України у Другій світовій війні спільно з партнерами: Центром досліджень воєнної історії Збройних сил України, Департаментом культури та туризму Київської обласної державної адміністрації, Платформою культури пам’яті «Минуле/Майбутнє/Мистецтво», громадською організацією «Музей сучасного мистецтва», платформою пам’яті «Меморіал», Фондом «Партнерство за сильну Україну», можуть слугувати дорожньою картою для органів влади та громад у питаннях меморіалізації та комеморації учасників, жертв, подій російсько-української війни.

Виставки:

«10 років агресії – 10 років спротиву» – про різні аспекти російсько-української війни: злочини, руйнування, екологічні катастрофи, громадський спротив, морська та повітряна агресії, міжнародна консолідація, втрачена власність, злочини проти медіа та інші: <http://surl.li/jgqzbzk>

«Наш Маріуполь» – 15 банерів за допомогою історичних фото, ілюстрацій і коротких текстів розповідають історію Маріуполя від козацької доби до опору та руйнації міста внаслідок російського повномасштабного вторгнення у 2022 році: <http://surl.li/yaxnch>

«Україна. Війна в Європі» – про історичні передумови сучасного російсько-українського протистояння, різні аспекти поточної фази війни після повномасштабного вторгнення 24 лютого 2022 року, а також героїчний спротив

українського народу, який тримає Україну в фокусі європейського інтересу <http://surl.li/avoak>

«Кожен із нас – воїн» – спільний проєкт Сил територіальної оборони Збройних сил України та Українського інституту національної пам'яті про історичну тяглість національного спротиву українців, а також про сучасних захисників України – бійців територіальної оборони <http://surl.li/hmpvmp>

«Рашизм – це...» створена спільно Українським інститутом національної пам'яті, Центром стратегічних комунікацій та інформаційної безпеки, а також Національним меморіальним комплексом Героїв Небесної Сотні – Музеєм Революції Гідності. Розкриває зміст та характерні риси квазіідеології – рашизму: культ «скреп» і культ вождя, імперський реваншизм і «победобесіє», агресивна пропаганда та ксенофобія, розповідає про злочини, які здійснюють рашисти <http://surl.li/dmroit>

«Комунізм = Рашизм» створена Архівом національної пам'яті (Галузевим державним архівом Українського інституту національної пам'яті). Включає 13 історій українців ХХ та ХХІ століть, які постраждали від радянської та сучасної російської влади. Історії проводять паралель між злочинами комунізму та рашизму й доводять, що методи, мотиви росіян зі знищення українців – розстріли, виселення, грабунки, депортації, фільтраційні табори – не змінюються <http://surl.li/mtmtmn>

«Українське військо: 1917–1921» розповідає про початки Українського війська та його організацію, легендарних командирів, роди військ, однострої та відзнаки, зброю, найвизначніші військові формації та бойові операції 1917-1921 років, вшанування пам'яті і відновлення мілітарних традицій нині <http://surl.li/lzfdjq>

«Проти Голіафа» розповідає про жінок і чоловіків з УПА, які кинули виклик двом тоталітарним режимам <http://surl.li/ebgisb>

«Люди Свободи» – масштабний відео та виставковий проєкт про людей, які своєю працею та боротьбою в минулому столітті зробили можливим відновлення незалежності України <http://surl.li/phbmhb>

«Воля України або смерть» присвячена антибільшовицькому повстанському руху, який у 1919–1920 роках охопив майже всі регіони України, знайомить із отаманами найбільших повстанських загонів, методами боротьби, а також так званими повстанськими “республіками” <http://surl.li/sfkihf>

Плакати:

«Воїни. Історія українського війська»: <http://surl.li/pjyaaz>

Арт-плакати «Військова еліта Української революції 1917-1921 років» – це 22 постери із зображенням легендарних старшин, які стояли біля витоків української армії Євгена Коновальця, Петра Болбочана, Олександра Удовиченка, Дмитра Вітовського, Петра Франка та інших:

<http://surl.li/oiekol>

<http://surl.li/wrqlvj>

№ 2548/8.1-06-24 від 24.09.2024

Сертифікат 3FAA9288358EC003040000009C702D001CC3CA00

Підписувач Дробович Антон Едуардович

Дійсний з 25.12.2023 11:20:51 по 25.12.2025 11:20:51

Інфографіка «Чому українці та росіяни історично – не «братні народи».

Проект Міністерства культури та інформаційної політики й Українського інституту національної пам'яті містить 9 банерів. Наприклад, Україна та Росія розвивалися за різних історичних умов, мали впливи різних сусідів; Україна – не «молодший брат»; Україна – європейська країна <http://surl.li/oqelmx>

Рубрики на сторінках Інституту в соціальних мережах (фейсбук, твіттер, інстаграм, телеграм-канал «Історія та пам'ять»): «Героїчні історії російсько-української війни» (#fightforukraine), «Росія вбиває» (#росія_вбиває), «Росія знищує українську культурну спадщину» (#russiaruinsculture), «Загублене дитинство».

«Патрони наших вулиць» – 20 двосторонніх листівок-флаєрів, які розкривають епохи через біографії видатних діячів, їхній внесок в українське державне, військове, культурне будівництво. Проект спрямований на популяризацію нових назв вулиць – поширення через поштові скриньки або вуличні бокси, оформлення в банерні виставки, використання в закладах освіти, музеях, бібліотеках громад, на відкритих заходах. Листівки доповнені методичними рекомендаціями із варіантами застосування: <http://surl.li/bpnayb>

Освітній проєкт 2020 року **«Діалоги про війну»** – чотири 10-хвилинні відеорозмови учениці з ветеранами сучасної російсько-української війни на теми: «Що таке війна?», «Чому Росія прагне захопити Україну?», «Що таке сучасна російсько-українська війна?», «Повномасштабне вторгнення», а також методичні рекомендації <http://surl.li/pvlqja>

Випуск подкасту (На)пам'ять **«Чай у пакетиках, меморіальні традиції, мобілізація. Незнаний спадок Першої світової війни»** з Іваном Стичинським: <http://surl.li/gkznhn>

Історичні каруселі (перелік матеріалів не вичерпний, крім того, вони регулярно розміщуються в телеграм-каналі Інституту “Історія та пам'ять” @uinp_gov):

«УГВР-80. П'ять фактів про “повстанський парламент”» – https://t.me/uinp_gov/1864

«7 українських артефактів та феноменів Першої світової війни» – https://t.me/uinp_gov/1918

«Кенгірське повстання. Вільні навіть у неволі» – https://t.me/uinp_gov/1719

«14 квітня – початок антитерористичної операції» – https://t.me/uinp_gov/165

«Москва» пішла на дно. Як українські ВМС контролюють море без застосування бойових кораблів» – https://t.me/uinp_gov/1639

«10 років подвигу 10-ї Сакської бригади морської авіації імені Героя

України полковника Ігоря Бедзая» – https://t.me/uinp_gov/1616

Сертифікат 3FAA9288358EC003040000009C702D001CC3CA00
Підписувач Дробович Антон Едуардович
Дійсний з 25.12.2023 11:20:51 по 25.12.2025 11:20:51

Відеоматеріали:

«Герої України. Південь» – інтерв'ю із військовослужбовцями, нагородженими званням Герой України з врученням ордена «Золота Зірка», Олегом Федоровим, Миколою Чобану, Денисом Чубаревим. Це – спільний проєкт телекомпанії “Суспільне. Одеса”, Першого міжрегіонального відділу УІНП, Оперативного командування “Південь” Сухопутних військ ЗСУ, ГО Veterans HUB ODESA: <http://surl.li/nxyxbc>

«Козацьке коріння Донеччини та Луганщини» – коротка стрічка-нагадування про козацьку історію краю і про те, що зараз у запеклій боротьбі з російськими зайдами ми боронимо і відвоюємо своє: <http://surl.li/ahcvts>

«Вогонь та Мистецтво: Сага Героїв» – серія відеороликів про військових, які порівнюються з культовими українськими митцями, зокрема Лесею Україною та Іваном Франком. Проєкт створений Першим міжрегіональним відділом УІНП, Оперативним командуванням «Південь», ГО «Ветеранс ХАБ ОДЕСА» та «Центр розвитку сучасної культури»: <http://surl.li/nyqafu>

«Голоси Революції Гідності» – відеосвідчення учасників подій листопада 2013–лютого 2014 років – <http://surl.li/sewpij>

«Голоси УПА» – спогади тих, хто зі зброєю в руках боровся за незалежність України, зібрані Центром досліджень визвольного руху та передані Архіву усної історії УІНП: <http://surl.li/avnmnq>

Цикл «Нескорені» – три короткі ролики, в яких про воїнів Української повстанської армії розповідають їхні нащадки, котрі нині на передовій боронять Україну від російської агресії <http://surl.li/ungqpw>

Відеолекції «Бойовий шлях Армії УНР»: командири, військові підрозділи, ключові операції. Серія тридцятихвилинних відеолекцій: “Структура і формації Армії УНР”, “Ключові військові операції Армії УНР”, “Видатні командири Армії УНР” <http://surl.li/nsiwnc>

Документальний цикл про політв'язнів – спільний проєкт Українського інституту національної пам'яті та «Історичної правди». Серія короткометражних фільмів про Ірину Стасів-Калинець, Миколу Руденка, Святослава Караванського, Івана Дзюбу, Михайлину Коцюбинську, Надію Світличну: <http://surl.li/ohjwtn>

«Люди епохи» – серія біографічних роликів, присвячених ювілеям відомих історичних осіб, які залишили помітний слід в історії України. Героями серії стали Київський князь Ярослав Мудрий, гетьман Іван Мазепа, письменниця і член Центральної Ради Людмила Старицька-Черняхівська, дисидент Євген Сверстюк, творець українського війська, Головний отаман Дієвої армії УНР Симон Петлюра, автор слів Гімну України Павло Чубинський та інші: <http://surl.li/kqgagd>

Відеоісторія «Українська революція 1917–1921 років. Як творилась держава» <http://surl.li/beusjr>

Документ СЕД АСКОД, УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ
№ 2548/8.1-06-24 від 24.09.2024
Сертифікат 3FAA9288358EC003040000009C702D001CC3CA00
Підписувач Дробович Антон Едуардович
Дійсний з 25.12.2023 11:20:51 по 25.12.2025 11:20:51

Відеоісторія «За що боролась українська повстанська армія?»

<http://surl.li/ztxeza>

Відеолекції з історії України для військових у регіонах <http://surl.li/xsqhip>

Серія короткометражних документальних фільмів **«Жінки, які загинули за Україну»** – це проєкт Жіночого ветеранського руху за підтримки Інституту <http://surl.li/fbmagd>

«Історії місць війни» – відеофіксація спогадів людей, які пережили окупацію і стали свідками воєнних злочинів <http://surl.li/gtwaba>

Серія банерів про перший рік війни (у серії використані фото: Міністерство оборони України, Генштаб ЗСУ, Timothy Fadek, Christopher Occhicone, Dan Kitwood, Віктор Боринець, Salwan Georges, Thomas Peter, Гліб Гаранич, REUTERS) <http://surl.li/rzkjon>

Видання Інституту:

Брошура «2014: початок російсько-української війни» – проєкт на основі інформаційних матеріалів Інституту до 5-річчя від початку збройної агресії Російської Федерації проти України. Містить два наративні напрями: історичний контекст і передумови російської агресії 2014 року; хронологія початку російсько-української війни, від окупації Криму до підписання Мінської угоди <http://surl.li/amsobx>

«Без ротації»: <http://surl.li/xyhqvw>

«Воїни Дніпра: цінності, мотивації, смисли» <http://surl.li/bqfzoh>

«Дівчата зрізають коси». Книга про жінок на війні <http://surl.li/lopuip>

«Волонтери: Сила небайдужих» <http://surl.li/onfbhs>

«Капелани. На службі Богу і Україні» <http://surl.li/hefqau>

«Люди «сірої зони»: свідки російської анексії Криму 2014 року» <http://surl.li/sakfxk>

Тести:

«Для мене вже почався суд історії»: до 145-річчя з дня народження Симона Петлюри» – <http://surl.li/wywdvp>

«Чи взяли б вас у фільм про Листопадовий чин?» – <http://surl.li/anzbzl>

«Хто ти з Військової еліти Української революції 1917-1921 рр.?» – <http://surl.li/ebbrsc>

Над матеріалами працювали співробітниці Українського інституту національної пам'яті: Олена Охрімчук, Ганна Байкеніч.

